

Lärarhandledning:
Vallonbruken

Författad av Jenny Karlsson

Artikelnummer: T41507

Ämnen: Historia, Samhällskunskap

Målgrupp: Grundskola 4-6, Grundskola 7-9

Speltid: 18 min

Produktionsår: 2015

Kunskap & Upplevelse
Film i undervisningen

INNEHÅLL:

Centralt innehåll

- Det centrala innehållet från LGR 11 matchar filmen.

Kunskapskrav

- De kunskapskrav du kan jobba mot med utgångspunkt i filmen.

Frågebanken

- Olika typer av frågor att jobba med i helklass, i grupp eller individuellt.

Övningsbanken

- Övningar och länkar som hjälper dig att jobba vidare med filmens innehåll.

Utdrag ur: Syfte i ämnet Historia

Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om bland annat historiska sammanhang. Detta innebär en insikt om att det förflutna präglar vår syn på nutiden och därmed uppfattningen om framtiden. Undervisningen ska stimulera elevernas nyfikenhet på historia och bidra till att de utvecklar kunskaper om hur vi kan veta något om det förflutna genom historiska källmaterial och möten med platser och människors berättelser. Eleven ska ges förutsättning att till exempel utveckla sin förmåga att:

- *Använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer.*

Centralt innehåll som kan kopplas till filmen.

Historia, åk 4-6:

- Nordens och Östersjöområdets deltagande i ett globalt utbyte, till exempel av handelsvaror, språk och kultur.
- Sveriges och Nordens ekonomiska och kulturella globala utbyte, till exempel i form av järnexport.
- Hur historiska personer och händelser har framställts på olika sätt genom olika tolkningar och under skilda tider.
- Exempel på hur 1600-talet kan avläsas i våra dagar genom till exempel byggnader.

Kunskapskrav som kan kopplas till innehållet:

Historia, åk 6:

Eleven har kunskaper (*grundläggande, goda, mycket goda*) om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra (*enkla och till viss del, utvecklade och relativt väl, välutvecklade och väl*) underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar.

Eleven kan undersöka utvecklingslinjer inom till exempel kulturmöten och visar hur utvecklingslinjen påverkat vår samtid, och motiverar då sitt resonemang med (*enkla och till viss del, utvecklade och relativt väl, välutvecklade och väl*) hänvisningar till det förflutna. Eleven kan tolka och visa på spår av historien i vår tid.

Frågebanken

Frågor till filmen. Använd i helklass efter filmen, gör som gruppuppgift eller individuellt.

- När började människan tillverka järnredskap?
- Varför blev masugnen en så viktig uppfinning för järnet? Vad användes masugnen till?
- Under vilket århundrade kom masugnen?
- Hur fungerade en masugn? Hur hög var pipan?
- Hur separeras järnet från slaggprodukterna?
- Vad finns längst ned i masugnen?
- Vad töms järnmalm ut i?
- Vad gör man med slaggprodukterna?
- Varför tyckte kungahuset det vore bra om Sverige kom igång med framställningen av järn?
- Vilka var ledande inom järnindustrin under 1500-talet?
- Vad var Vallonien?
- Vad menas med ”den svenska kronan”?
- Varför tror du den svenska kronan hade stora skulder till Louis de Geer?
- Vad hette mannen som kom till Sverige samtidigt som de Geer?
- Vilka krigar Sverige mot under den här tiden?
- Vad är de Louis de Geer gör så att han som tack får komma och hyra järnbruk i Uppland?
- Varför tror du han så gärna ville komma åt järnbruken?
- Varför tror du de Geer kallas den svenska industrins fader?
- Vem var Axel Oxenstierna? Varför hade han stor betydelse för de Geer?
- Vad producerade bruket i Finspång? Vad tänker du om det?
- Varför bestämde sig de Geer och de Besche för att ta hit arbetare från sitt hemland?
- Hur många kom det?
- Hur många motsvarar det omräknat till dagens befolkningssiffror?
- Varför kallas bruken i Uppland för Vallonbruken?
- Varför fick vallonerna skattefrihet och befrielse från militärtjänst tror du?
- Varför tror du de hemlighöll sin teknik inom järnframställning?
- Vad bidrog vallonernas teknik till?

Frågebanken, *fortsättning*

- Vad är skillnaden på järn med högre respektive lägre kolhalt?
- Hur stor kolhalt bör ett smidbart järn ha?
- Vad menas med en härd?
- Hur visste smederna när kolhalten var perfekt?
- Efter att ha varit i den första härden gick järnet till hammaren. Vad hände där?
- Hur länge dominerade Sverige den Europeiska marknaden inom stålindustrin?
- Hur kan vi se spår idag i Uppland av att vallonerna bodde där?
- Vad menas med ett dagbrott?
- Vad innebar tillmkningsmetoden?
- Hur börjar man bryta malm på 1860-talet?
- Vilket bruk blev världens största järnbruk efter att Louis de Geer hade köpt det?
- Smederna arbetade i skift. Vad innebär det?
- Hur tror du det var att leva som smed?
- Hur tror du det vara att leva som smedshustru och barn till en smed?

Övningsbanken

Innan filmen:

1. Dessa ord som dyker upp i filmen kan vara bra att gå igenom innan.

Prata om vad de betyder och hur de används.

- Gå igenom begreppen:

Vallon – Ursprungligen den folkgrupp i gränsområdet mellan nuvarande Belgien och Frankrike som talade vallonska, i dag liktydigt med den franskspråkiga befolkningen i Belgien. I Sverige avses med valloner oftast de arbetare knutna till järnindustrin som invandrade till Sverige under första hälften av 1600-talet.

Framställning – Handlingen att framställa något.

Finansman – Aktör på finansmarknaden. Handlar med valutor, värdepapper eller liknande.

Blåsbälg – Anordning för att åstadkomma en koncentrerad stark luftström.

Naturtillgångar – Naturföreteelser i form av materia och energi som efterfrågas och utnyttjas av människan.

Arrendera – Arrende innebär att man får använda någon annans mark mot vederlag, det vill säga ersättning i form av ett penningvärde, natura eller dagsverke.

Privilegier – Ett privilegium (*förmån*) är en lagstadgad, exklusiv rättighet som ges av staten till en viss person eller grupp.

2. Prata tillsammans och gör en lista över saker som Sverige idag exporterar till andra länder.

Gör också en lista på vad eleverna tror Sverige exporterade till andra länder förr i tiden. Jämför listorna. Hitta likheter och skillnader.

Efter filmen:

3. Vad har Sveriges rika tillgång på järnmalm betytt för vårt land? Förr och nu.

Låt eleverna tänka i par och gör sedan en lista tillsammans i klassen.

4. Vad bröt Sverige mer än järnmalm i sina gruvor?

Ta reda på mer om gruvor i Sverige och vad de haft för betydelse.

5. Diskutera hur ni tror Sverige hade sett ut idag om Vallonerna inte hade kommit hit?

Vilken betydelse hade de?

6. Skrivuppgift: Mitt liv som smed.

- Tänk dig att du är en vallonsk smed som flyttar till Sverige. Skriv hem och berätta om hur du har det i ditt nya land.

Mer om:

Järnbruk i Bergslagen

Läs om järnbruken, bergsmännen, järnets betydelse och järnframställning

Vallon.se